

Joanna Szerszunowicz, *Obraz człowieka w polskich, angielskich i włoskich leksykalnych i frazeologicznych jednostkach faunicznych – Slika čovjeka u poljskim, engleskim i talijanskim leksičkim i frazeološkim zoonimskim jedinicama* (Białostockie Studia Językoznawcze, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, 2011, 446 str.)

Slika čovjeka u poljskim, engleskim i talijanskim leksičkim i frazeološkim zoonimskim jedinicama prva je cjelovita knjiga iz područja zoonimske frazeologije objavljena u Poljskoj. Autorica Joanna Szerszunowicz ugledna je polonistica, profesorica na Sveučilištu u Białymstoku, vrsna frazeologinja, član Savjetodavnog vijeća EUROPHRAS-a i europska koordinatorica poljsko-japanskoga frazeološkog projekta *Linguo-cultural research on phraseology*. Ova je knjiga ujedno i potvrda autoričinih dosadašnjih iznimno zapaženih frazeoloških istraživanja i radova u kojima se bavi ne samo zoonimskom nego i somatskom te onomastičkom frazeologijom, a kontinuirano i frazeološkom translatologijom.

Odabrana kontrastivna metoda pridonosi boljem uočavanju sličnosti i razlika među frazemima (u ovoj knjizi – triju europskih jezika), a istodobno otkriva i njihovu međusobnu povijesnu i kulturnu isprepletenost i povezanost.

Uključeni frazemi ekscerpirani su iz različitih jednojezičnih i dvojezičnih općih i frazeoloških rječnika. Od jednojezičnih općih rječnika autorica je koristila *Uniwersalny słownik języka polskiego*, *Macmillan English Dictionary* i *Il dizionario della lingua italiana*, a od dvojezičnih *Wielki słownik angielsko-polski PWN-Oxford. English-Polish Dictionary*, *Wielki słownik polsko-angielski PWN-Oxford. Polish-English Dictionary*, *Wielki słownik włosko-polski. Grande dizionario italiano-polacco* (sv. I-IV), *Uniwersalny słownik włosko-polski. Dizionario universale italiano-polacco*, *Uniwersalny słownik polsko-włoski. Dizionario universale polacco-italiano*. Poljski su frazemi ovjereni i u ovim frazeološkim rječnicima: *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* Piotra Müldnera-Nieckowskog, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* Stanisława Bąby i Jarosława Libereka, *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami* ur. Anne Kłosińskiej, Elżbiete Sobol i Anne Stankiewicz te *Słownik porównań* Mirosława Bańka. Engleski su frazemi ispisani iz rječnika: *Oxford Dictionary of English Idioms*, *The Penguin Dictionary of English Idioms* i *Cambridge Idioms Dictionary*, a talijanski iz rječnika *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana* Monice Quartu te rječnika Carla Lapuccija *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*.

Istraživanjem su obuhvaćeni zoonimi kao samostalne leksičke jedinice te frazemi u sastavu kojih su i zoonimski hiperonimi – životinja, stoka, zvijer (polj. *zwierzę*, *bydłę*, *bestia*; engl. *animal*, *beast*; tal. *animale*, *bestia*), kao i izvedenice zoonimskih sastavnica. Uza sve engleske i talijanske frazeme u zagradama je naveden doslovan prijevod, što bitno olakšava usporedbu sastava frazeoloških jedinica.

Knjiga je podijeljena u tri temeljna dijela, a svaki dio čini zasebnu cjelinu koju zatvara zaključak.

Prvi dio *Zoonimska frazeologija kao predmet poredbenog istraživanja* kontrastivni je prikaz raznolikoga frazeološkog pojmovlja u svim trima odabranim jezicima – poljskom, engleskom i talijanskom. U poljskom se jeziku ustaljena desemantizirana sveza ekvivalentna hrvatskom frazemu naziva *idiom*, *idiomatyzm*, *frazeologizm*, *związek frazeologiczny* i *jednostka frazeologiczna*. *Frazeologizm* se često poistovjećuje s *idiomom* (polj. *idiom*) koji se definira kao ustaljena odnosno stabilna jezična sveza dviju ili više riječi i čije se značenje ne izvodi iz značenja pojedinih sastavnica. Poljski termin *frazem* obuhvaća različite sveze riječi koje ne pronalaze svoje mjesto ni u jednoj od postojećih klasifikacija, a riječ je ponajprije o brojnim pragmatičnim izrazima. Autorica ističe da se uz engleski termin *idiom* često susreću i drugi poput *pure idioms*, *figurative idioms* i *restricted collocations*, *fixed expression*, *phraseological unit* i *formulaic language*, a u talijanskom se jeziku koriste termini *unità fraseologica*, *frase fatta*, *locuzione*, *espressione idiomatica* te *modo di dire*.

Opisani su i rezultati recentnih frazeoloških istraživanja vezanih uz zoonimske sastavnice u svakoj od odabranih jezikoslovnih sredina, a posebna je pažnja usmjerena na postojeće kontrastivne studije.

Drugi dio nazvan *Zoonimska frazeologija u kontrastivnom svjetlu: odabrani teorijski problemi* sadržava tri potpoglavlja. U prvome autorica piše o slikovitosti zoonimskih frazema, dok u drugome analizira njihova kulturna obilježja, opisuje simboliku životinja, rasprostranjene stereotipe o njima te tumači važnost zoonima u formiranju značenja frazeoloških jedinica u sastavu kojih se pojavljuju. Treće je potpoglavlje posvećeno podrijetlu frazema. Analizirajući europske zoonimske frazeme, Joanna Szerszunowicz dijeli ih ovisno o podrijetlu na antičke (hrv. *trojanski konj*, polj. *koń trojański*, engl. *Trojan horse*, tal. *cavallo di Troia*), biblijske (hrv. *zlatno tele*, polj. *złoty cieliec*, tal. *il vitello d'oro*, *izgubljena ovčica*, polj. *zblakana owieczka*, engl. *lost sheep*, tal. *pecorella smarrita*), frazeme književne provenijencije (hrv. *ružno pače*, polj. *brzydkie kaczątko*, engl. *ugly duckling*, tal. *anatraccolo brutto*), frazeme koji su odraz promatranja životinjskog svijeta, frazeme posudene iz drugih jezika (u poljskome iz njemačkog jezika *da liegt der Hund begraben* → *tu leży pies pogrzebany*; iz španjolskog *el perro del ortelano* → *pies ogrodnika* itd.) te frazeme lažne prijatelje. Autorica naglašava nužnost poučavanja frazema lažnih prijatelja – frazeoloških jedinica iste slike te istoga ili sličnoga sastava koje u različitim jezicima imaju različito značenje. Navodi primjer dvaju frazema identična sastava, strukture i slike, ali potpuno različita značenja – poljskoga frazema *oślica Baleaama* kojim se opisuje plaha osoba koja neočekivano izražava svoj protest i neslaganje te talijanskoga frazema *l'asina di Balaam* kojim se ironično upućuje samo na tvrdoglavu životinju koja se ne želi pomaknuti s mjesta.

Posebno su izdvojeni frazemi koji u svom sastavu sadržavaju zoonim važnog ekokulturnog značenja u određenoj sredini (engl. *happy as boxing kangaroo in a fog*, *barmy as a bandicoot*, *high as a dingo's howl*). Nadalje, Joanna Szerszunowicz pozornost usmjerava na frazeološke jedinice koje svoje ishodište

pronalaze u nacionalnoj književnosti, popularnoj kulturi te one motivirane običajima, pogledima i stavovima kulturnoga kruga u kojima egzistiraju i naposljetku na frazeme koji imenuju pojmove svojstvene određenoj kulturi.

U trećem, najopsežnijem dijelu *Slika čovjeka u zoonimskoj frazeologiji* Joanna Szerszunowicz analizira ekscerpirane frazeme i njihova značenja. Frazezi su razvrstani u deset temeljnih skupina koje autorica naziva makropoljima (polj. *makropole*): opis čovjekova izgleda, osjetila, kretanja, opis odabranih aspekata stanja, opis čovjeka kao društvenoga bića, opis njegovih postupaka, opis čovjeka kao inteligentnog bića, opis karakternih osobina, emocija te čovjekov svijet (odabrane kategorije).

Svaka od navedenih skupina (tzv. *makropolja*) sadržava podskupine – značenjska polja unutar kojih su frazeološke jedinice kojih je funkcija opis čovjeka odnosno njegova djelovanja i okoline u kojoj egzistira. Autorica razlikuje osnovne značajke čovjekova izgleda (visinu i težinu) od opisa dijelova tijela odnosno ocjene izgleda.

Frazemi kojima se opisuju dijelovi tijela razvrstani su u značenjska polja: *lice, glava, usne, zubi, oči, obrve / trepavice, nos, uši, vrat, kosa, brada / brkovi, koža, nokti, noge, grudi*. Značenjsko polje *glava* potvrđuje samo poljski frazem *leb jak u kota* 'iznimno velika glava', dok izostaju potvrde u engleskom i talijanskome. Značenjsko polje *oči* sadržava frazeme u sastavu kojih su *mačka* (u frazemima svih triju jezika – polj. *kocie oczy*; engl. *cat-eyed*; tal. *occhi di gatto, occhi da gatto*), *svinja* (također se u svim trima jezicima opisuju male oči – polj. *świńskie oczy (oczka)*; engl. *piggy eyes, pig-eyed*; tal. *occhi porcini, sguardo porcino* i *riba* (prisutna je samo u poljskim i talijanskim frazemima kojima se opisuju svijetle, okrugle oči i bezizražajan pogled *rybie oczy* i *espressivo come un pesce*, s tim da talijanski frazem opisuje i izraz očiju i cijeloga lica).

Svi frazezi prve skupine koji opisuju čovjekov izgled razdijeljeni su potom u dvije podskupine ovisno o pozitivnoj ili negativnoj ocjeni njegova izgleda. Podudarnosti su najčešće u engleskih i talijanskih frazema.

Frazemi kojima se opisuju određena osjetila razvrstani su u značenjska polja *vid, pogled, sluh, njuh, okus, miris* i *ljudski zvukovi*. Najbrojnije su frazeološke jedinice koje opisuju besprijekoran vid. U sva su tri jezika orao i mačka simboli dobroga vida (polj. *mieć orli wzrok*, engl. *to be eagle-eyed*, tal. *avere occhio d'aquila, avere gli occhi d'aquila, avere la vista d'aquila*; polj. *mieć kocie oczy, mieć koci wzrok, widzieć w nocy jak kot*, engl. *to be cat-eyed*, tal. *vedere al buio come i gatti*). Značenjsko polje *sluha* sadržava samo poljske i talijanske frazeme, dok jedino engleski frazem sa zoonimskom sastavnicom potvrđuje značenjsko polje *njuha* – *to have a mouth (that taste) like the bottom of a parrot's cage*.

Frazeološke jedinice sa zoonimskom sastavnicom u svim trima jezicima upućuju i na čovjekovo kretanje ovisno o tempu (brzo i usporeno) te načinu kretanja (hodanje, skakanje, plivanje i ostale vrste kretanja). Predstavljani su i frazezi koji potvrđuju značenjska polja *pad, pokreti dijelova tijela i izostanak*

pokreta / kretanja te spretnost i nespretnost. Frazemi ove skupine prisutni su u svim trima jezicima, ali je stupanj ekvivalentnosti iznimno nizak.

Frazemi kojima se opisuju odabrani aspekti čovjekovih fizičkih obilježja razvrstani su u značenjska polja *dob, san, snaga* odnosno *slabost, zdravlje, bolest, smrt, higijena / izostanak higijene, jelo / piće, narkotici / ovisnost te seksualni život.* Navedena značenjska polja potvrđuju frazemi svih triju jezika, a kontrastivna analiza pokazuje visok stupanj podudarnosti ekscerpiranih primjera.

Sljedeća skupina obuhvaća značenjska polja s frazemima kojima se opisuje čovjek kao društveno biće odnosno međuljudski odnosi (*obitelj, poznanstvo / dobri odnosi, loši odnosi*), djelovanje u društvu (*obrazovanje, politika, gospodarstvo / biznis / zanimanje; umjetnost / zabava / slobodno vrijeme, kaznena djela / kršenje zakona*) te stanja i situacije u kojima se nalazi (*bogatstvo / siromaštvo, sigurnost / opasnost, sloboda / ropstvo*). Sva značenjska polja potvrđuju frazemi iz sva tri jezika.

Značenjska polja *korisno / poželjno* odnosno *nepotrebno / beskorisno djelovanje, teški / zahtjevni / besmisleni postupci, uhođenje, preuveličavanje, dosađivanje, putovanje, rad / ljenčarenje* dio su skupine frazema kojima se opisuje ljudsko djelovanje.

Čovjeka kao inteligentno biće opisuju brojni frazemi koje autorica razvrstava u značenjska polja *govorenje, glupost, inteligencija, pamćenje / koncentracija, odlučnost / intuicija / namjera.*

Čovjekove karakterne osobine opisuju frazemi koji pripadaju značenjskim poljima *blagost / dobrotu / krotkost, vjernost / strpljivost / pretjerana brižnost, marljivost / lijenost, kukavičluk / bojažljivost / plašljivost / opreznost / pribra-
nost, odvažnost / borbenost, škrtost / darežljivost, zatvorenost / povučeno-
nost / lukavost / proračunatost, dvoličnost / lažljivost / zlobnost, pokvarenost /
podlost / bezobzirnost, grubijanstvo, ponos / taština / umišljenost / egoističnost /
apodiktičnost, upornost, nasrtljivost.* To je ujedno i najbrojnija skupina jer sadržava čak 14 značenjskih polja.

Frazemi kojima se opisuju emocije predstavljaju značenjska polja – *ljubav, sreća / zadovoljstvo, tuga / loše raspoloženje, ljutnja / bijes, strah / trema / stid / osjećaj krivnje.* Potvrđuju ih frazemi svih triju jezika.

U posljednjoj su skupini frazemi koji se odnose na čovjekov svijet, a razvrstani su u značenjska polja *broj, mjesta, meteorološko vrijeme, boje i vrijeme.* U odnosu na ostale skupine s frazemima koji se referiraju na čovjeka, ta obuhvaća značajno manji broj primjera i uočljivo je da ne iskazuju visok stupanj podudarnosti u trima analiziranim jezicima.

Nakon trećeg dijela slijedi Zaključak i potom opsežan popis Literature (str. 270–308) koji sadržava bibliografske jedinice objavljene na poljskom, engleskom, talijanskom, ruskom i njemačkom jeziku te popis kratica. Uvršten je i popis tzv. *makropolja* sa značenjskim poljima uz koja su u zgradama

navedene kratice onih jezika u kojima su potvrđeni, npr. OGÓLNE CECHY WYGLĄDU /opća obilježja izgleda/ bardzo gruby / jako debeo/ (pol., ang., wł.) /polj., engl., tal./; CZĘŚCI CIAŁA /dijelovi tijela/ – SZYJA /vrat/ zbyt długa / iznimno dug/ (pol., wł.) /polj., tal./.

Knjigu zatvaraju tri rječnika zoonimskih frazema – poljski, engleski i hrvatski. U svakome su od njih frazemi navedeni prema abecednom redosljedu prve frazemske sastavnice, a nakon njih stoje i kratice svih rječnika u kojima je određena frazeološka jedinica ovjerena.

Unatoč sve očiglednijoj (unatoč iznimkama!) distanciranosti čovjeka od svijeta prirode, a time i flore i faune, neosporno je da je zoonimski svijet sa svim svojim značajkama itekako poticajan u kreiranju frazeoloških jedinica. Provedeno istraživanje opisano u knjizi Joanne Szerszunowicz pokazuje da poljski, engleski i talijanski frazemi dočaravaju iznimno složenu sliku čovjeka, njegova izgleda, postupaka, djelovanja, emocija te konteksta u kojem egzistira i okoline koja ga okružuje. Prevladavaju frazemi kojih je referent čovjek i pritom su uglavnom negativno konotirani (npr. brojnija je skupina frazema kojima se opisuje glupost nego mudrost). Istodobno, visok stupanj ekvivalentnosti frazema odraz je zajedničkoga kulturnog nasljeđa zadržanog u simbolici životinja, ulozi i važnosti koju imaju. Kvantitativne razlike u zastupljenosti frazema triju jezika u pojedinim značenjskim poljima uvjetovane su sredinom u kojoj su frazemi oblikovani i ustaljeni te svim njezinim sociološkim i kulturološkim obilježjima.

Frazemi koji ne pronalaze svoj ekvivalent ni u jednom od preostala dva jezika priličan su izazov prevoditeljima i frazeografima i zasigurno su poticajni za daljnja istraživanja.

Ovdje predstavljena knjiga Joanne Szerszunowicz nesumnjivo je korisna ne samo frazeolozima nego i glotodidaktičarima i prevoditeljima. Iznimna vrijednost ove knjige upravo je u kontrastivnoj analizi frazema triju jezika te znači važan doprinos europskoj lingvistici, a posebno frazeologiji.

Ivana Vidović Bolt